

Konu 9

KENTSEL ALAN KULLANIMI: Merkezi İş Alanı ve Yöre Kentlerin Gelişimi

Ertuğrul Murat ÖZGÜR

Ankara Üniversitesi
Coğrafya Bölümü
ozgur@ankara.edu.tr

- Kent, idari, sosyal, endüstriyel, ticari, turistik, askeri, kültürel, eğitimsel, sağlık ve ulaşım ile ilgili ve diğer hizmetlere ilişkin işlevlerin toplandığı bir merkez ile bu fonksiyonlardan faydalanan insanların yaşadığı alandan (kent bölgesi veya etki alanından) oluşan bir sistemdir.
- İşlev (fonksiyon); yapılan iş, faaliyet ve faydalanmaları ifade eder ve kentte birbirine bağımlı şekilde durabilen tüm faaliyetlerdir.
- Bir kentin işlevleri, yerel/bölgesel, ulusal veya küresel ölçekte olabilir.
- Yerel işlevler, kent ve onun yakın çevresinde yaşayan nüfusun ihtiyaçlarına cevap verecek boyuttadır.
- Bölgesel işlevler, kentten etkilenen alanın sınırlarını bir bölgeye genişletir, bazen ulusal sınırlara kadar uzanır ve sunulan mal/hizmetlerin çeşit ve niteliği artar.
- Küresel/Uluslararası işlevler, bazı kentlerde yapılan işlerin, alınan kararların, üretilen mal ve hizmetlerin dünya çapında bir alana/nüfusa hitap etmesini anlatır.

- Endüstri öncesi dünyada bir kent, üç fonksiyonla temsil edilirdi ve bunlar aynı zamanda merkezi bir yerin kökenini de oluştururdu:
  1. Şato ile simgelenen **idari fonksiyon**
  2. Pazarın işaret ettiği **ticari fonksiyon**
  3. Tapınak aracılığıyla **dini fonksiyon**
- Endüstri Devrimi, kentsel merkeziyetin işlevleri arasına **imalatı** da kattı.
- **Ulaştırma ve depolama**, daima önemini koruyan faaliyetler oldu.
- Günümüzde ise **bilgiye dayalı hizmet** fonksiyonları, kentler için önem kazandı.

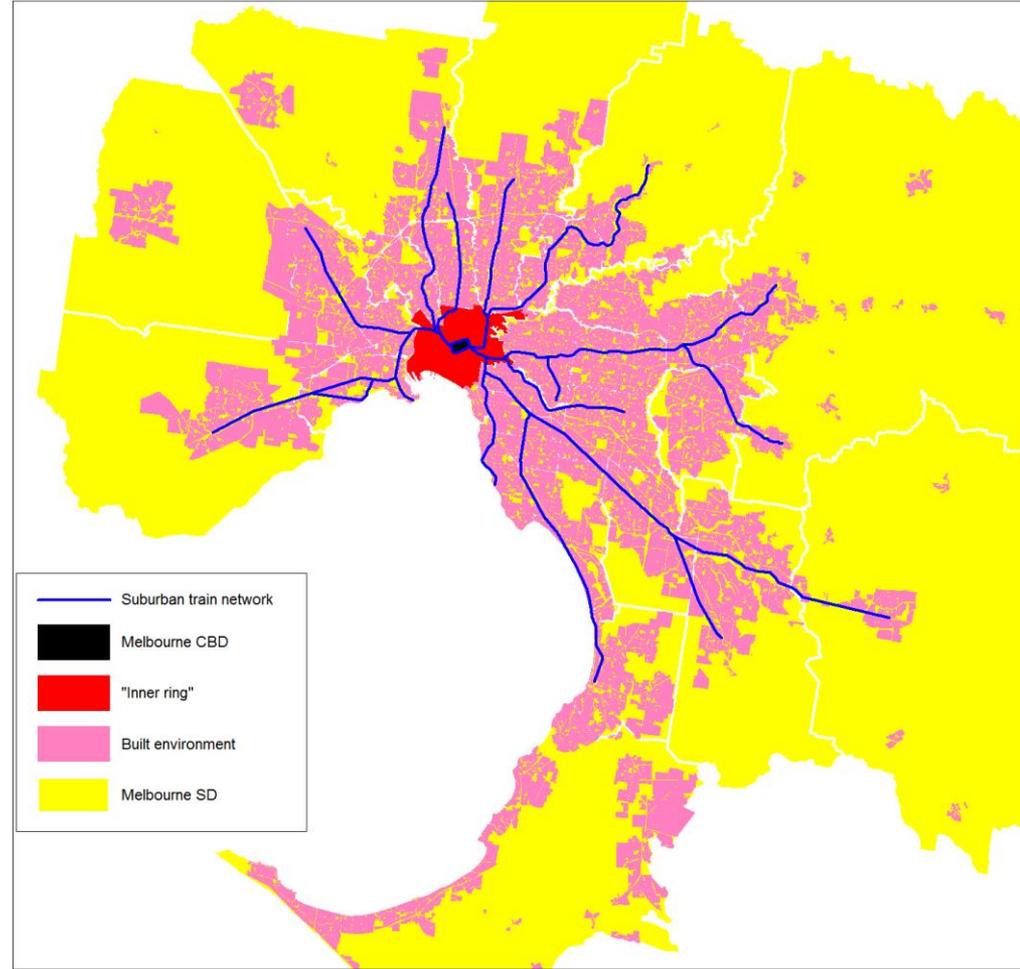

- Kentsel işlevler, kent mekanını şekillendirir ve kentin içinde farklı kullanım alanlarını ortaya çıkarır.
- Kent temelde, iş ve konut (oturma) alanları olarak iki bölüm halinde düşünülebilir.
- İş alanları, genelde merkezi iş alanı [MİA] denilen yerde toplanmıştır.
- Konut alanları, çoğu kere insanların çalıştıkları iş alanlarını kuşatır.
- İş ve konut alanlarının kent içindeki görünümü zaman, mekân ve kültürel yapılardan etkilenir ve farklı kentsel formlar gelişir.
- MİA, genellikle kentin kalbi, kentsel ulaşım sistemi için düğüm noktası ve kentsel işlevlerin yürütüldüğü en önemli alandır.
- MİA, kentin ticari, toplumsal ve kültürel hayatının merkezidir.
- Örneğin Ankara'da zamanla mekânsal olarak birleşmiş iki MİA'dan söz edilebilir: Ulus ve Kızılay

Kentsel Alan Kullanımı: Melbourne (Avustralya)

Yöre kentler   Kent içi   MIA   Kent içi   Yöre kentler

- Suburban train network
- Melbourne CBD
- "Inner ring"
- Built environment
- Melbourne SD

Değişen Merkezi İş Alanı: İstanbul

Kapalı Çarşı

Levent

- İstanbul'un tarihi Merkezi İş Alanı, Kapalıçarşı ve çevresindeki Tahtakale, Sultanhamam, Sirkeci bölgesidir.
- Cumhuriyet döneminde, önce Galata ve Taksim, sonrasında ise Şişli, Mecidiyeköy MİA olarak öne çıkmıştır.
- 2000'li yıllarda Levent ve çevresi kentin iş merkezi haline gelmiş, modern iş merkezlerini, AVM'leri, yabancı şirketleri bu bölgeye çekmiştir.

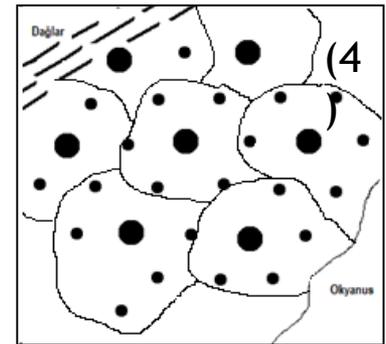
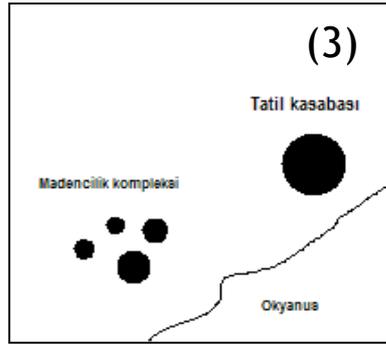
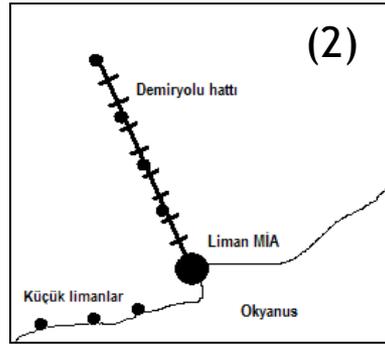
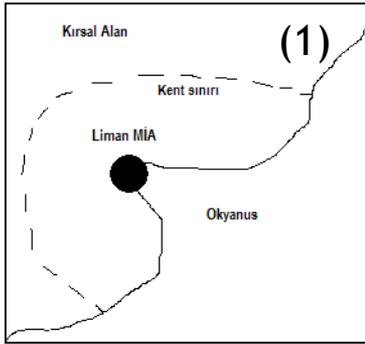
Değişen Merkezi İş Alanı: İstanbul

Kaynak: <http://emlakansiklopedisi.com/wiki/merkezi-is-alani-mia>

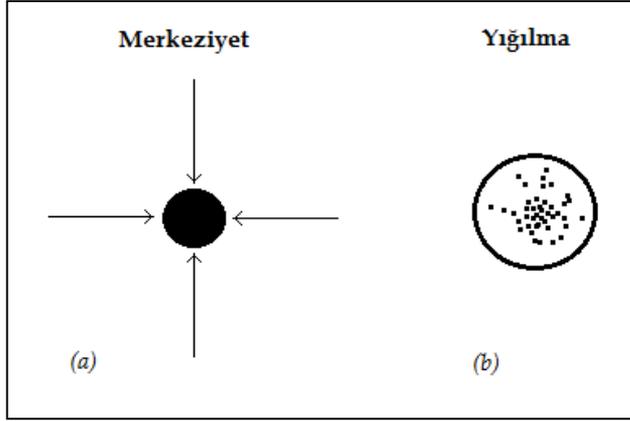
- Merkezi iş alanı, kentin diğer yerlerine erişebilme bağlantılarına sahip ve çevresi insanlar tarafından kuşatılmış yerlerde doğmuştur. Bu kavram, **merkeziyet** olarak bilinir.
- Kentler, ilk başlarda çevresindeki nüfusa yerel hizmet sunmak için merkezi noktalarda gelişmişti.
- Nüfusun bir kısmı kent çevresindeki kırsal alanlarda, diğer bir kısmı da kent merkezinde oturmaktaydı.
- MİA, ilk olarak dört lokasyon tipinde ortaya çıkmıştır:
  1. Liman özellikli yükleme-boşaltma yapılan lokasyonlar
  2. Kara ulaşımı, özellikle demiryoluyla gelişen lokasyonlar
  3. Özel fonksiyonlu lokasyonlar
  4. Pazar yeri özellikli lokasyonlar (merkezi yerler)

Merkezi İş Alanının Geliştiği Lokasyonlar

- MIA, bazen bu tiplerin bileşimlerinden de oluşabilmiştir.
- Tüm lokasyon tiplerinde **merkeziyet**, yani tüketicilerin, çalışanların ve işletmelerin/hizmet sağlayıcıların erişebilirliği, son derece önemli bir unsur olmuştur.

- Merkeziyetin baskın olduğu dönemlerde, MİA şu işlevlere sahipti:
  - 1) Gideceği pazarlara henüz sevk edilmemiş tarımsal ve endüstriyel ürünler için **bir toplanma ve dağıtım noktası**
  - 2) Toptan ve perakende ticaret yapanlar, bazı imalat işleriyle uğraşanlar, depolarda işçi olanlar ve doktor, avukat gibi profesyonel olarak **çalışanlar için bir iş yeri**
  - 3) Kent ve yakın kırsal çevresindeki **insanlar için bir alış-veriş yeri**
  - 4) Kent ve bölgesi için sosyal ve eğlenceye ilişkin **kültürel bir merkez**
  - 5) Yönetim hizmetlerinin toplandığı **idari bir merkez**

(a) **Merkeziyet** kavramı, etrafındaki insanlar tarafından kolay erişebilen yeri tanımlar.

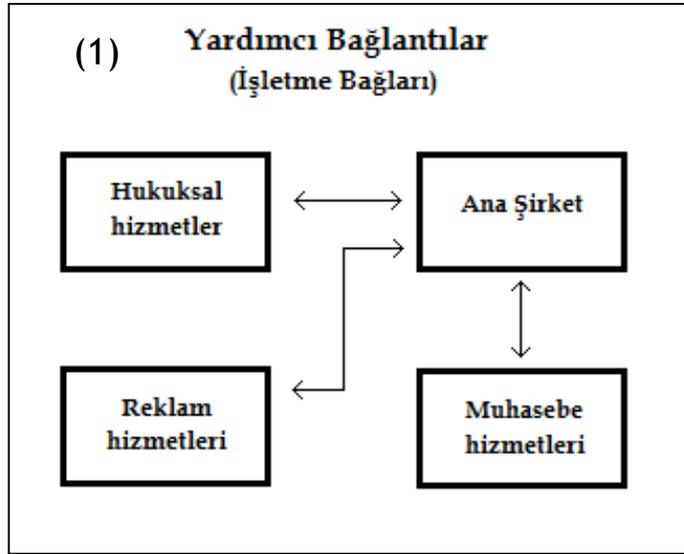
(b) **Yığılma** ise, benzer ve farklı ekonomik, sosyal, kültürel ve idari faaliyetlerin belirli bir yerde kümelenmesini anlatır.

- Gelişmiş toplumlarda, 1960 sonrası merkezîyetin rolü azalmış, MİA'nın genişleyen işlevleri ve varlığı nedeniyle yığılmanın önemi artmıştır.

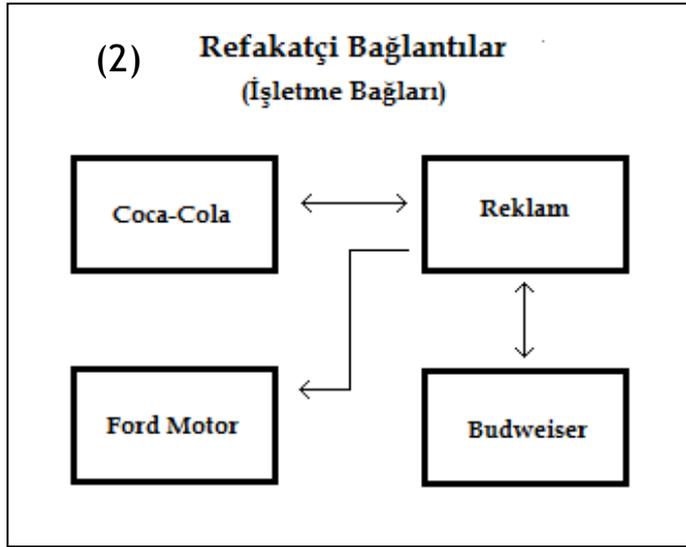
Yığılma ekonomisi, iki tipe ayrılabilir:

- 1) Yerelleşme ekonomileri (*localization economies*);** aynı veya benzer faaliyetlerin bir diğerinin yakınında yer almasını ifade eder. [Aynı AVM'de ayakkabı mağazalarının veya hazır-gıda işletmelerinin yan yana yer alması gibi]
- 2) Kentleşme ekonomileri (*urbanization economies*);** birbirine benzemeyen faaliyetlerin kümelenmesine işaret eder. [Her çeşit ürünün satıldığı işletmelerin bulunduğu AVM'ler bütün olarak ise kentleşme ekonomilerine örnek oluşturabilir]

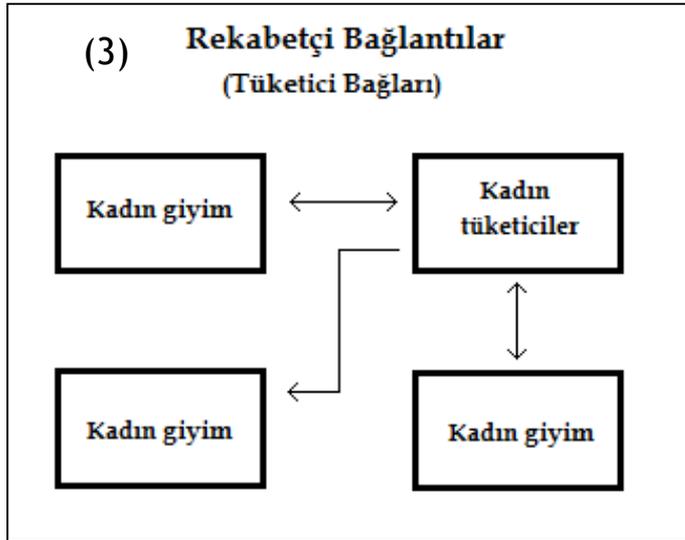
- MİA'daki yerelleşme ve kentleşme ekonomilerinin işleyişini anlamamıza yardımcı olabilecek dört tip yığılma bağlantısından söz edilebilir :
  - 1) Yardımcı bağlantılar
  - 2) Refakatçi bağlantılar
  - 3) Rekabetçi bağlantılar
  - 4) Tamamlayıcı bağlantılar

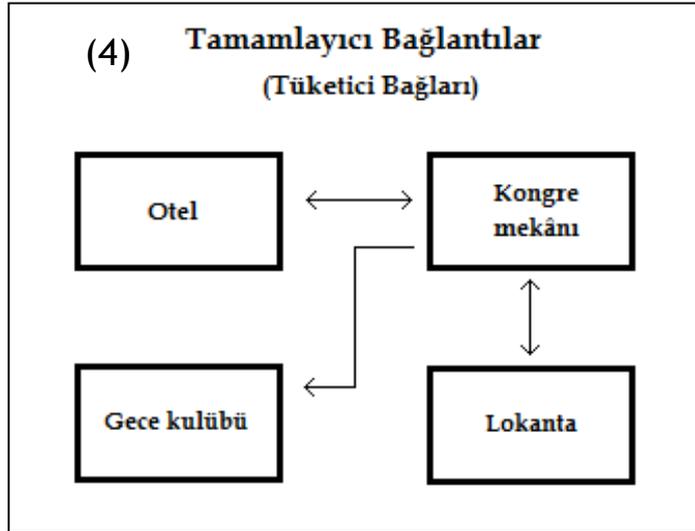
- Yardımcı bağlantılar, kentleşme ekonomisinin bir türüne ve özellikle de ortak bir pazara müşteri veya şirkete hizmet sunmak için birbirine benzemeyen faaliyetlerin kümelenmesine işaret eder.
- Örnek: MİA'da yer almış bir şirketin hukuk, reklam ve muhasebe firmaları ile iş yapması.

- Refakatçi bağlantılar, ikinci bir kentleşme ekonomisi türüdür. Birbirine benzemeyen ve farklı bir takım firmaların ortak tedarik yapmalarına ve hizmet satın almalarına gönderme yapar.
- Örnek: Meşrubat, bira ve motor firmalarının aynı reklam ajansı ile çalışması.

- Geçmişte sadece MİA ile sınırlı; şimdi AVM'lerdeki perakende ticaretin ve hizmetlerin kümelenmesini anlatır.
- Bu bağlantılar, tüketici bağlarıyla ilgilidir ve alışverişte karşılaştırma yapmayı kolaylaştırır.
- Örnek: Kadın tüketicilerle MİA'da yer alan kadın giyim mağazalarının ilişkisi.

- Tüketicie bağı yığılma bağlantılarıdır ve aynı piyasaya hizmet veren ilişkili faaliyetlerin kümelenmesinden oluşur.
- Örnekler:
- Bir bilimsel kongre mekânı ile otel, gece kulübü ve lokantanın ilişkisi.
- Bir hastane ile eczane/medikal mağazası, ambulans/cenaze nakli hizmeti, otel ve lokanta ilişkisi

Geleneksel MİA; (1) iç merkez, (2) dış merkez (3) çerçeveden oluşur.

- En yüksek arazi/kira bedellerine, yoğun yatay ve dikey yaya trafiğine ve yüksek binalara sahip olan MİA kesimi, iç merkezdir.
- Bankalar, diğer mali kuruluşlar, şirket yönetim ofisleri, idari binalar, gösterişli eğlence mekânları ve profesyonellerin büroları tek merkezli kentlerde MİA'nın merkezinin geleneksel faaliyetlerini temsil eder.
- MİA'nın çerçevesi; düşük yoğunluklu arazi kullanımına, az sayıda yayaya, alçak binalara ve genellikle MİA'nın merkezinden farklı arazi kullanım tiplerine sahip bir alandır.
- Çerçeve bölgesinde; geniş mekâna gereksinim duyan imalat, depolama faaliyetleri, hastaneler ve tıbbi hizmetler, arka ofis faaliyetleri, ulaşım terminalleri, ve park alanları yaygındır.

Merkez Çerçeve Modeli - MIA Morfolojisi

B = Ağır endüstri ve yoksul konut alanları

MİA'nın başlıca özellikleri

- 1) Genelde imalatın olmayışı
- 2) Büroların bir araya toplanması
- 3) Çok katlı yüksek binalardan oluşması
- 4) Yaya öncelikliliği
- 5) Yeniden gelişme alanı olması
- 6) Dikey kuşaklanma göstermesi
- 7) Düşük ikametgâh nüfusuna sahip olması
- 8) Perakende satıcıların kümelenmesi

1930'larda ve Günümüzde New York'un MİA'sı Manhattan

1930'lu yıllar

2000'li yıllar

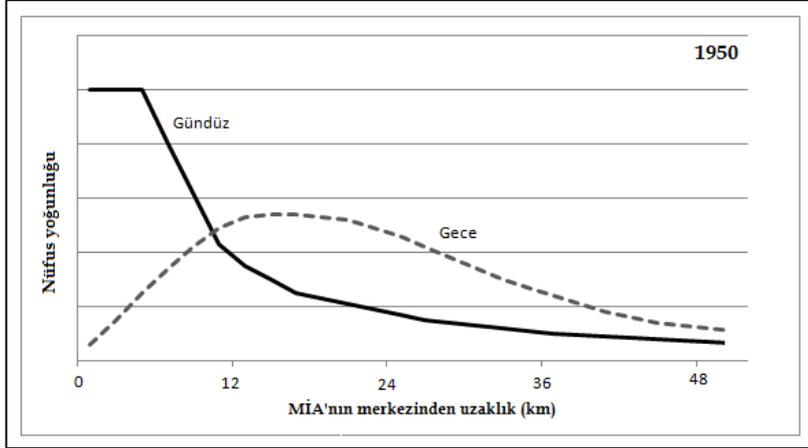

- **MİA, sürekli değişim halindedir.** Bir yandan bazı kısımları zamanla genişleyebilir, diğer yandan eskime ve bozulma nedeniyle terk edilebilir.
- **MİA, genellikle yüksek gelirliilerin oturma alanlarına doğru asimilasyon bölgesi boyunca yayılma eğilimindedir.** Bu zengin oturma alanları, MİA faaliyetlerindeki yatırımları çekebilir.
- Kentsel yayılma ve MİA işlevlerinin yöre kent alanlarına taşınması nedeniyle **kentin merkezinde bir küçülme yaşanmaktadır.**
- Kentin kullanım dışı kalan alanlarında arazi değerleri hızla düşmektedir.

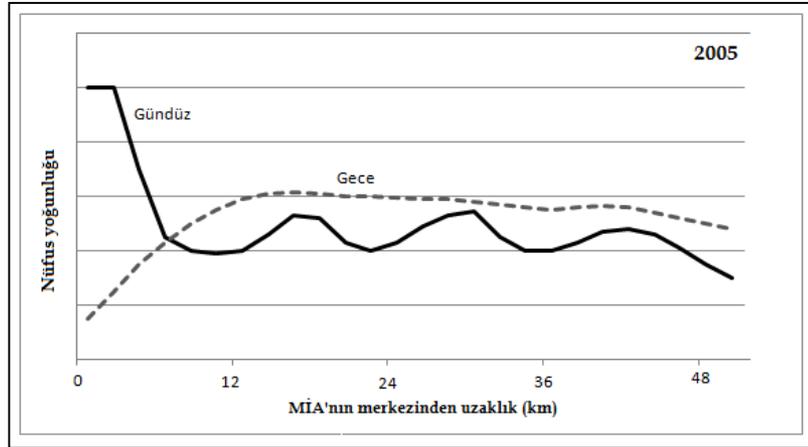
- Terk edilmiş kuşak, erkeklerin çoğunlukta olduğu, marjinal perakende satış yerleri, eğlence-gösteri merkezleri, barlar, meyhaneler, gece kulüpleri, alkollü içki satıcıları, dövme salonları, boş binalar gibi unsurlarla temsil edilir.
- Kavga kuşağı da denilen bu alan evsizlerin, dilencilerin, kadın satıcılarının, fahişelerin ve madde bağımlılarının toplandığı kentin batakhane bölgesidir.
- Boşalma kuşağının yıpranmış fiziksel görünümü ve suça yatkın sosyal yapısı nedeniyle gerçekte buralara yatırım yoktur. MİA'ya yakınlığından dolayı, burada yerel yönetimler veya girişimciler eliyle yeniden canlandırma ve geliştirme çalışmaları yapılabilmektedir.

- Geleneksel tek merkezli ve modern çok merkezli kentlerde, **MİA'nın nüfus yoğunluğu gün içerisinde belirgin biçimde değişir.**
- 20nci yüzyıl ortasında, gündüz saatlerinde MİA yoğun nüfusluydu ve bu yoğunluk çevreye doğru azalıyordu. Geceleri ise az sayıda insan MİA'nın merkezindeki oteller, misafirhaneler ve bazı apartmanlarda yaşıyordu. Merkezden biraz uzaklaştıkça nüfus hızla artıyor, yöre kentleşme sonraki yıllara göre nispeten düşük düzeyde olduğu için daha sonra tekrar azalıyordu.
- 21inci yüzyıl başında yoğunluk görünümünde önemli değişiklikler oldu. Gündüz nüfusu, her ne kadar MİA'da yoğun ise de yoğunluk merkezden çevreye düzenli biçimde azalmak yerine, çok sayıda yöre kent iş toplanma alanı sayesinde dalgalı bir görünüm kazandı.
- Gece nüfusu MİA'da yine az olmakla birlikte merkezden uzaklaştıkça; önce artan sonra da neredeyse sabit kalan yoğunluklardan söz edilebilir.

Kentin Gündüz ve Gece Nüfus Yoğunlukları

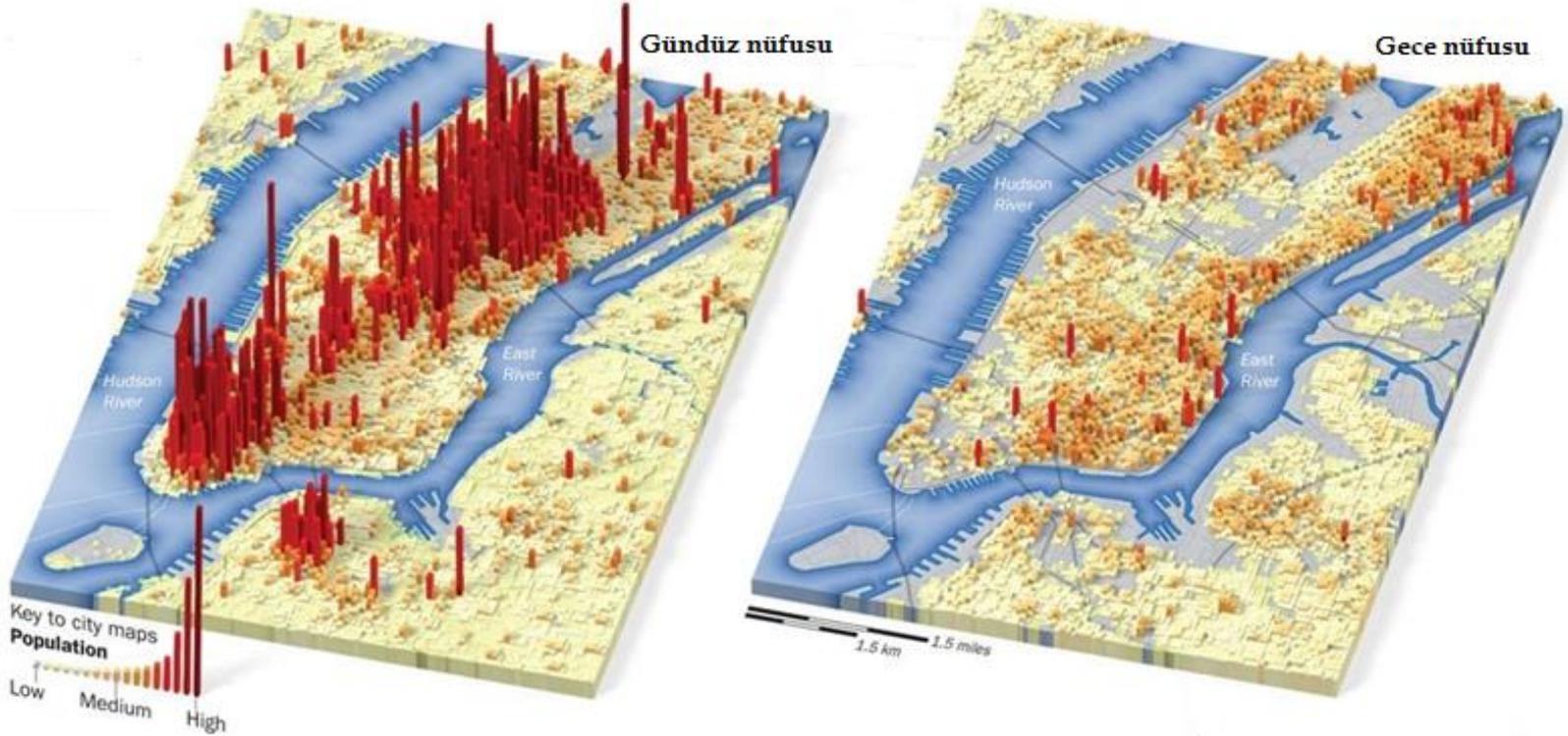
- 1950'de tek merkezli kentin gündüz ve gece nüfus yoğunluğu

- 2005'te çok merkezli kentinin gündüz ve gece nüfus yoğunluğu

New York Kentinin Gündüz ve Gece Nüfusları

New York'un Gündüz ve Gece Nüfusları

New York Kentinin MİA'sı Manhattan'ın Gündüğü ve Gecesi

Ankara Kentinin MİA'sı Kızılay'ın Gündüğü ve Gecesi

- Batılı ülkelerin kentlerinde MİA'nın etkinliği 1950'lerden itibaren önce imalat işlevini yitirmesi, ardından merkezileşmiş perakende ticaretin yöre kentlerde gelişen alışveriş merkezlerine veya diğer yöre kent lokasyonlarına kayması nedeniyle gerilemeye başladı.
- Orta ve üst gelir grubunun üyeleri de güvenli, yeni, daha ferah ve yeşil alanlar içindeki yöre kent konutlarına taşınınca; kent içinde satın alma gücü de (vergi gelirleri) azaldı.
- 1960'larda MİA, ticaret ve düşük kalitede tüketici hizmetleriyle anılan bir alan olarak geriledi.
- Bu gerileme, yeniden canlandırma çabalarını da beraberinde getirdi. Yerel yönetimler, MİA'da ticaret yapanlar, bankacılar, finansörler, inşaat müteahhitleri ve plancılar, hatta işçi sendikalarını bir araya geldi. Gelişme makinesi diye bilinen bu koalisyona hükümetler de katıldı.

Merkezi İş Alanının Yeniden Geliştirilmesi ve Canlandırılması

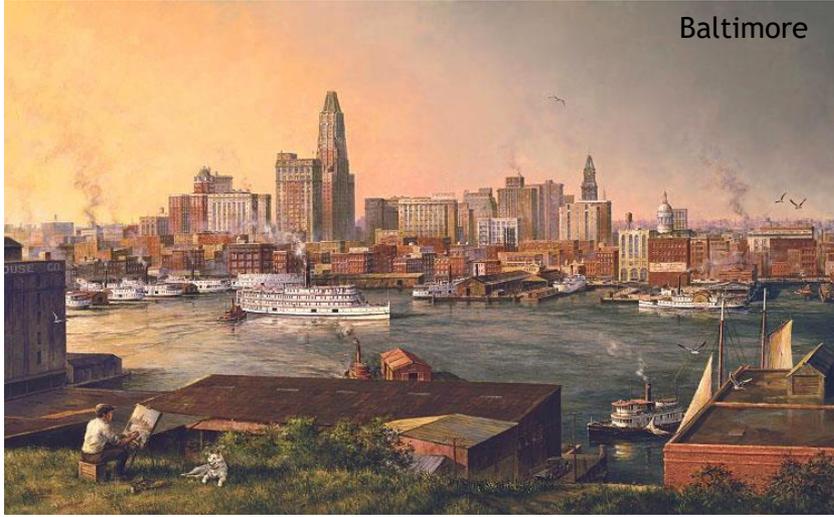
Baltimore

Detroit

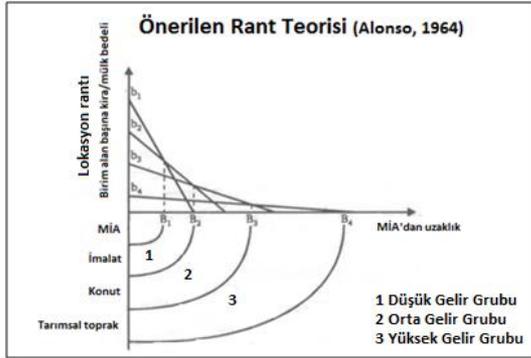
- Yeni imajlarla ABD’de bazı kentlerde yeniden gelişme sağlanabilmiş (Baltimore/Harbor Place), bazılarındaysa sağlanamamıştır (Detroit/ Renaissance Center).

Merkezi İş Alanının Yeniden Geliştirilmesi ve Canlandırılması

- 1960'larda kentsel alandaki faaliyet türlerini açıklayan tek merkezli kent için birkaç sayısal kentsel alan kullanım modeli geliştirilmiştir.
- **Lokasyon Rantı ve Kentsel Alan Kullanımı**
- Önemli kentsel alan kullanım modellerinden biri, arazi başına kazanç olarak tanımlanan lokasyon rantına odaklanmıştır.
- Lokasyon rantı modeline göre; farklı alan kullanımları birbirleriyle rekabet etmektedir. Bankalar, şirket karargâhları, sigorta şirketleri, ve hukuk büroları gibi bazı alan kullanımları, MİA'daki pahalı ve yoğun şekilde kullanılan alanlar için rekabet gücüne sahiptir.
- Tersine olarak kentsel alanın kenarındaki yarı tarımsal alanlar, daha az kullanıldığı ve talep edildiği için daha ucuzdur, boşluklu konut alanları olarak kullanılır.

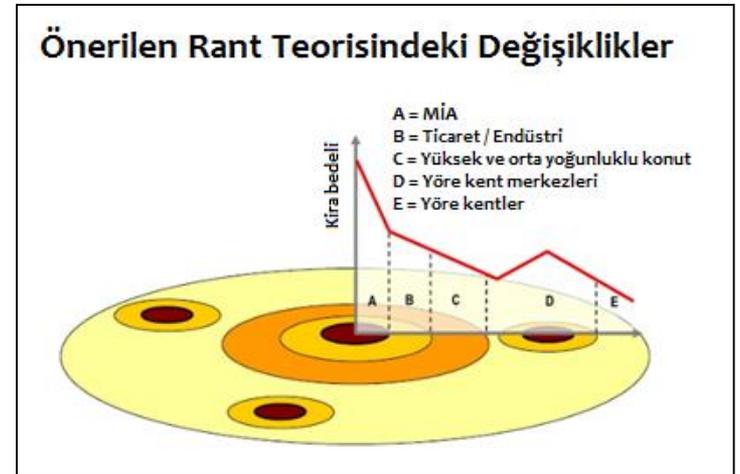
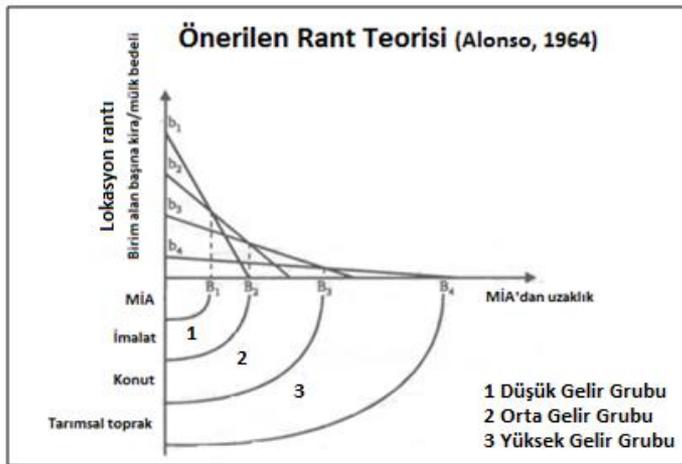
- Kentsel alan kullanımı ile kent içindeki alanların kira/mülk bedelleri arasında bir ilişki vardır.

- Lokasyon rantı modeline göre MİA'dan uzaklaştıkça arazi değerleri düşer ve alan kullanımı farklılaşır.
- MİA'daki alan kullanım tipleri, daha merkezi lokasyonlara gereksinim duyduğu için bunun bedelini ödeme gücüne sahiptir.
- MİA çevresinde imalat faaliyetleri, konut kuşağı ve nihayet dış çevrede tarımsal topraklar yer alır.
- Bu merkezden çevreye doğru gidiş konut kullanımı için, MİA'ya yakın kısımlarda düşük gelir gruplarının yaşam alanı, dışa doğru varlıklı hanelerin konutları şeklindedir.

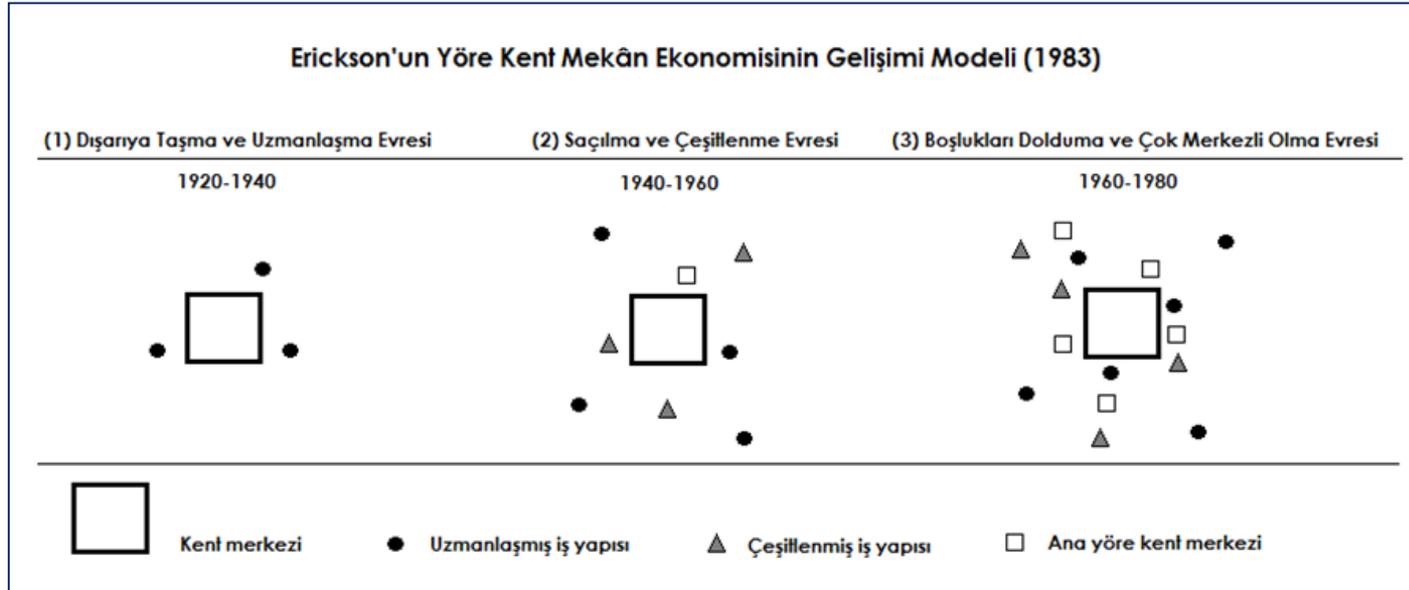
Lokasyon Rantı ve Kentsel Alan Kullanımı

- Düşük gelirliler, MİA'ya yakın oturmaktadır. Bu bir ölçüde yüksek ikametgâh yoğunluğunun bir sonucudur. Düşük gelirli insanlar çalıştıkları MİA'ya yakın, yüksek apartmanlarda, küçük dairelerde ve sosyal konutlarda yaşamaktadır.
- Yüksek gelirliler ise geniş konutlarda oturdukları için ve ulaşım masraflarını dikkate almadıklarından kentin çevresinde ikamet etmektedir.
- Ancak bu görünüm, son yıllarda yöre kent merkezlerinin gelişimiyle değişikliğe uğramıştır. Yöre kent merkezleri çevresinde arazi rantı yeniden artmaktadır.

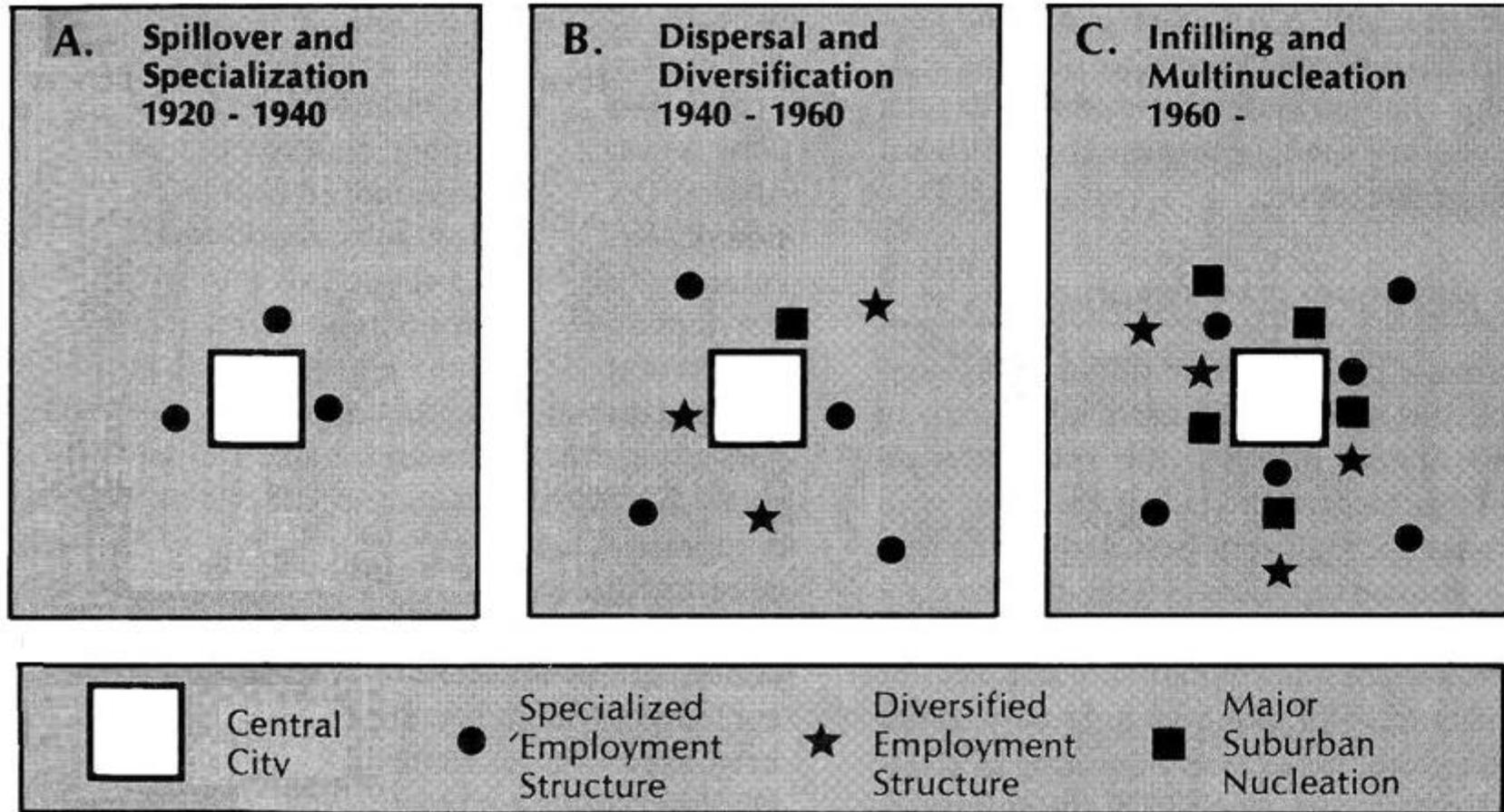

Erickson'ın Yöre Kent Mekan Ekonomisinin Gelişimi Modeli

- Rodney Erickson (1983) da Kuzey Amerika'nın yöre kentleşme sürecini modellemiştir.
- O, modern Amerikan yöre kent gelişim sürecini 1920'den 1980'e kadarki dönemi için 20'şer yıllık üç evreye ayırmıştır:
  - 1) Dışarı taşma ve uzmanlaşma evresi (1920-1940 arası)
  - 2) Saçılma ve çeşitlenme evresi (1940-1960 arası)
  - 3) Boşlukların doldurulması ve çok merkezli olma evresi (1960-1980 arası)

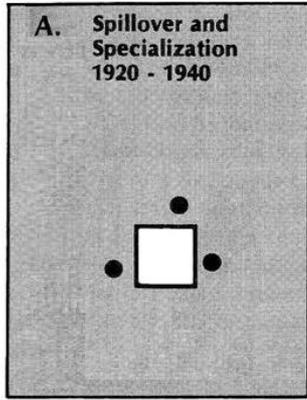

Spatial Evolution of the American Metropolis: Erickson's Model

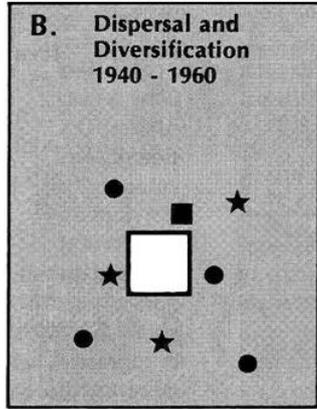

A generalized view of the suburbanization of economic activity since 1920.

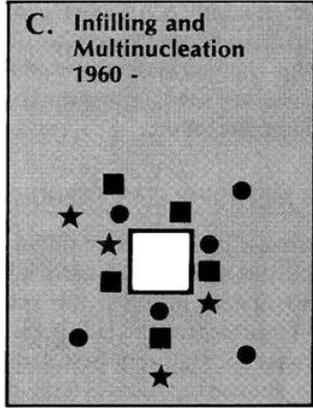
Rodney A. Erickson. "The Evolution of the Suburban Space Economy," *Urban Geography* 4 (1983) p. 96.

- Dışarıya taşma ve uzmanlaşma, ön yöre kentleşme evresidir.
- 1920 öncesi kentler belediye veya kent sınırları ile sınırlandırılıyordu.
- Kırsal ve kentsel alanlar birbirinden tamamen ayrıydı.
- Faaliyetler tümüyle kent içlerinde ve özellikle de MIA'da gerçekleştiriliyordu.
- İnsanların tamamı politik olarak tanımlanmış kent sınırları içinde yaşıyor, alış veriş yapıyor ve sosyalleşiyordu.
- I.Dünya savaşı sonrasında sanayi faaliyetleri kent dışına kente bitişik alanlara taşdı. Böylece uzmanlaşmış sanayi yöre kentleri yanında özellikle yüksek gelirli insanların konut yöre kentleri oluşmaya başladı.

- **Saçılma ve çeşitlenme evresi**, ulaşımdaki ilerlemelere paralel olarak lokasyon seçimlerindeki değişikliklerin bir ürünüdür.
- Otomobil ulaşımının kalitesinin ve güvenilirliğinin artışı, yapılan otoyollar ve kent içi demiryolu sistemi, kent çevresindeki lokasyonları elverişli hale getirdi.
- Motorlu taşımanın yarattığı bu gelişme, ekonomik faaliyetlerin; MİA dışına, kent çevresindeki yöre kentlere saçılmasına, sanayi bölgeleri yakınında işçi sınıfının yöre kentlerinin ortaya çıkmasına neden oldu.
- Geniş araziler, düşük yoğunluklu konut alanı kullanımını özendiriyordu.
- İnsanlar ile perakendecilik, imalat ve hizmet işlerinin saçılması, çeşitlenmiş bir yöre kent görünümüne yol açtı.

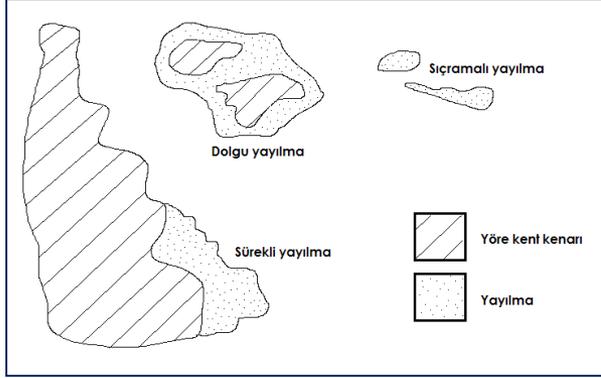
- **Boşlukların doldurulması ve çok merkezli olma**, saçılma evresinde ortaya çıkan geniş alanın aşamalı olarak doldurulması ve saçılmanın devam etmesi evresidir.
- Bu evrede, sanayi ve ticari faaliyetlerin yürütüldüğü bölgeler oturma bölgelerinin yakınına çekilmiştir. Yöre kentlerde ortaya çıkan yeni ticari fırsatlar, işletmeleri buralara davet etmiştir. Ulaşım erişiminin süreçteki rolü, yaşamsal olmuştur.
- Yöre kentlerde çok merkezlilik geliştiği için tek merkezli kentten saçılmış nüfusa hizmet sunan bir kentsel yapıya geçildi.
- İç ve dış yöre kentlerin merkezlerinde, bölgesel alış-veriş merkezleri (AVM) çevresinde yeni iş alanları toplandı.
- Banka şubeleri, lokantalar, doktorlar gibi hizmet sağlayıcılar tüketici sayısındaki artışa paralel olarak yöre kentlere taşındı.
- Şirket karargâhları da çok katlı ofis binalarına yerleşti. Ofis faaliyetleri ise perakende ticareti ve hizmetleri yöre kentlere çekmede etkili oldu.

Hartshon ve Muller'in Yöre Kent Merkezleri Modeli

Dönem	Ana Özelliği
Yayıma	1 Yatakhane topluluğu
1950'ler	2 Uygun perakente ticaret
	3 Ana otoyollarla ışınsal erişim
	4 İklimlendirme
Bağımsızlık	1 Oto yollar
1960'lar	2 Bölgesel AVM'ler
	3 Ofis ve sanayi parkları
	4 ikametgâh çeşitlenmesi
Mıknatıs	1 Orta yükseklikte ofis binaları
1970'ler	2 Otel / Kongre merkezi
	3 Şirket karargâhları
	4 Yüksek gelirlilerin oturma alanları
	5 Çevresel otoyollar
	6 Destek hizmetleri (lokantalar)
Hızlı Yükselme	1 Çok katlı ofisler ve oteller
1980'ler	2 Yüksek olmayan ileri teknoloji binaları
	3 Artan ikametgâh yoğunluğu
Olgun Kent Merkezi	1 Kültürel, sosyal, rekreasyonel faaliyet
1990'lardan sonra	2 Olgunlaşmış yönetim işlevleri
	3 Topluluk uyumsuzluğu
	4 Altyapı ve planlama sorunları

- Hartshon ve Muller'in yöre kent iş merkezlerinin gelişimi modeli, Erickson'un modelinin devamıdır.
- Model, 1950 sonrasındaki onar yıllık 5 dönemde, yöre kent gelişimini ele almaktadır:

1. Yayılma
2. Bağımsızlık
3. Mıknatıs
4. Hızlı Yükselme
5. Olgun Kent Merkezi

- Yöre kentler farklı gelişim süreçleri ile ortaya çıkabilir. Bazı araştırmalar, 3 tip yöre kent yayılmasından söz etmektedir (Zeng vd. 2005): **Sürekli, dolgu ve sıçramalı yayılma.**
- Bu yöre kent yayılma tipleri, Erickson modelinin evreleriyle ilişkilidir.
- Sürekli yöre kent yayılması, sadece mevcut yapılaşmış bir yöre kent alanında gerçekleşen büyümeyle meydana gelir.
- Sıçramalı yayılma, gelişmemiş bir alanın yöre kent alanına dönüşmesiyle ortaya çıkar.
- Dolgu büyüme, önceki bir sıçramalı kümenin ötesine taşan genişlemeyi anlatır.
- Bu üç süreç, otomobil toplumunda çevreye doğru kentsel gelişimin yapısal özelliğini karakterize eder.

- Erickson, R. (1983). The evolution of the suburban space economy. *Urban Geography*, 4 (2), 95-121.
- Hartshorn, T.A. ve Muller, P.O. (1989). Suburban downtowns and the transformation of metropolitan Atlanta's business landscape. *Urban Geography*, 10 (4), 375-395.
- Kaplan, D.; Wheeler, J.O. Ve Holloway, S. (2009). *Urban Geography*. (2nd Edition). New Jersey: Wiley.
- Zeng, H. Sui, D.Z. Ve Li, S. (2005). Linking urban field theory with GIS and remote sensing to detect signatures of rapid urbanization on the landscape: Toward a new approach for characterizing urban sprawl. *Urban Geography*, 26 (5), 410-434.

Okuma Kutusu: Christaller'in Merkezi Yer Teorisi

- Walther Christaller, kentlerin mekânda bir sistem içinde, etrafındaki yerleşmelere göre merkezileştiğini, böylece büyük bir kentin etrafında; bu kente bağlı fakat kendine ait de etki alanı bulunan ve genellikle altıgen şeklinde iç içe yerleşmiş, birbirine bağlı bölgelerin var olduğunu ileri sürmüştür. Buna **Merkezi Yer Teorisi** adı verilmiştir.
- Teori, aynı türden yerleşmelerin yer şekli, toprak, iklim, yer altı kaynakları ve nüfus yönünden benzer özelliklere sahip bir alan üzerinde yer aldığı varsaymaktadır.
- Bu teoriye göre, köyler sınırlı da olsa çevresine hizmet götürmekte, bunlardan altı tanesinin etki alanı, bu birinci derece merkezi yerleşmeye göre daha gelişmiş başka bir yerleşmeye bağlı bulunmaktadır. Bunlar da biraz daha büyük bir merkeze aynı sistemle bağlanmıştır. Böylece yerleşmeler arasında, basit hizmetlerden özel ve uzmanlaşmış hizmetlere doğru dizilen hiyerarşik bir sistem ortaya çıkmıştır.
- Ancak gerçekte, etki alanları ve şehirselsel hiyerarşi, teorideki kadar geometrik ve eşit aralıklı olmayabilmektedir.

